

1 NOVEMBER 1917.

AFLEVERING 7.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

Prijs per jaar / 5.75.

VIER WERKJAREN.

WIJ ontvingen een boekje, inhoudende de Verslagen der Algemeene Vergaderingen van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in de jaren 1913-1917, drie oorlogsjaren en twee jaren van vóór dien tijd. Het zijn over het algemeen voorspoedige jaren geweest, want vergelijkt men de rekening over 1912 met die over 1916, dan vindt men dat in dien tijd het bedrag der contributies gestegen is van f 7191.85 tot f 14.428.65½, dus meer dan verdubbeld. Het ledental steeg tot boven de drie-duizend. Dat is nu wel nog lang niet genoeg, als wij zien, wat er overal in Nederland nog te doen valt, maar toch al zeer verblijdend. Wij hebben nu al vast de zekerheid, dat wat reeds behouden is, behouden zal blijven.

Het voornaamste stuk werk van deze vijf jaren is geweest de aankoop van de Oisterwijksche vennen en bosschen. Aanvankelijk beperkt tot de drie klassieke vennen Choorven, Witven, van Esschenven, werd het bezit gaandeweg uitgebreid, eerst met het Kolkven, toen den Duivelsberg, Diaconieven en Brandven en later met Groot Speyk. Het is zeer te bejammeren, dat ook niet de Hondsborg en de Gemullehoeken verkregen konden worden, die nu in 't afgelopen jaar zoo

allerakeligst kaal geslagen zijn. Intusschen zijn die Gemullehoeken, zooals ze er nu bij liggen een zeer doeltreffend afschrikkend voorbeeld van wat er alzoo met bosschen gebeuren kan. Aan kleinere bezittingen verwierf de Vereeniging door schenking het prachtige broedterrein van Kluiten, de Putten bij Hoorn op Texel en door aankoop een klein stukje aan de Tungelrooysche beek bij Weert, waar de Krans-karwij in goed gezelschap voorkomt. De Noordwestplaat bij Rottum werd in pacht genomen; wij weten, dat daar het bijzondere succes te boeken viel van het broeden van de Middelste Zaagbek, die voor dezen nog nooit broedend in ons land was waargenomen. Ook vinden wij dat de groeiplaats van de Koraal-orchis, die door tusschenkomst van de Vereeniging wordt beschermd, in goeden staat blijft en dat het aantal van die zeer zeldzame en interessante orchideeën er belangrijk is toegenomen. De groote bezittingen Naardermeer, Leuvenumsche bosch en de bosschen van Hagenau bij Dieren bleven alle reden tot tevredenheid geven. Het laatste gebied werd nog door eenige belangrijke aankopen uitgebreid. Ook mag niet onvermeld blijven, dat met de Directie der Staatsspoorwegen overleg werd gepleegd over het bewaren van de interessante verzameling van glaciale zwerfblokken, die bij de ontgravingen aan het stationsemplement te Maarn te voorschijn zijn gekomen. De Directie was zoo welwillend om toe te staan, dat de belangrijke blokken op doelmatige wijze daar ter plaatse zullen worden opgesteld. De geologen-bestuursleden der Vereeniging Prof. Dr. G. A. F. Molengraaf en Prof. Eug. Dubois bezochten met den heer Kruizinga het terrein en brachten er een belangrijk rapport over uit.

Zoover die verslagen. Maar er is meer. Een groot deel van het boekje wordt ingenomen door wat wij met de noodige bescheidenheid zouden kunnen noemen bouwstoffen voor de natuurlijke historie van de bezittingen der Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Er schuilen van die bouwstoffen ook nog wel in de verslagen zelve, maar dat is niet veel. Het is zeer toe te juichen, dat de Vereeniging nu voor den dag komt met gegevens aangaande de wetenschappelijke beteekenis van haar terrein. Zooals ik reeds zei, het is nog maar een bescheiden begin, maar het belooft voor later.

Eerst komt er een lijst van vogels, in den wilden staat op het Naardermeer waargenomen, niets dan de namen met enkele bijzonderheden van tijd en plaats. De lectuur van dergelijke lijsten kan zeer onderhoudend zijn en bevat soms ook nog wel wat nieuws. Het blijkt uit deze lijst, dat tot nog toe 106 soorten van vogels in het meer zijn waargenomen en dat er daarvan 46 broeden, hetzij op het water of in de rietvelden, of in de moerassige boschjes, de eendenkooi en op de boerenerven. Stellig worden deze getallen nog hooger. Zoo staat b.v. de winterkoning nog niet als broedvogel genoteerd, maar alleen omdat de samenstellers van de lijst zijn nest er nog niet gezien hebben. Hij zingt echter het heele jaar in de eendenkooi, zoo zijn er meer, maar die komen dan, hopen wij, in het volgend boekje. Deze lijst wordt opgeluisterd door een prachtige foto van den heer Burdet, voorstellend een aantal lepelaars op hun nesten. Deze foto is

genomen in 1916, toen nestelden de lepelaars van het eiland vlak aan den waterkant en gaven de prachtigste gelegenheid voor studie en opname. Nooit zijn we zoo goed in de gelegenheid geweest, om de gedragingen van deze kluchtige en deftige vogels in bijzonderheden waar te nemen en te beseffen, welk een uitstekend middel voor de uitdrukking van hun gemoedsaandoeningen zij bezitten in de groote witte kuif. Bij thuiskomst en vertrek, bij aanval en verdediging, bij het voeren en verzorgen van de jongen, bij het repareeren van het nest, altijd

Lepelaars in het Naardermeer.

Foto A. BURDET.

komt die kuif er bij te pas, zoodra de omstandigheden eventjes afwijken van het gewone. En op zijn mooist komt hij te zien, heel vroeg in den broedtijd, als 't mannetje pronkt voor zijn wijfje. Dan gaat de groote platte snavel recht omhoog, zoodat de kale gele keelvlek komt te zien en de witte kuifveeren worden nu zóó uitgespreid, dat zij stralen vormen aan dat gele zonnetje. Hoe het komt, dat ik bij dat gebaar altijd meteen moet denken aan Peru en de Inca's, weet ik niet precies.

In 1917 zijn de lepelaars weer wat dieper het eiland in gegaan, goed buiten

bereik van de schuitjes der bezoekers, alsof zij zich wilden vrijwaren voor een al te groote belangstelling.

Van de kokmeeuw vertelt de lijst, dat deze vogel in de laatste jaren nog altijd probeert het verloren terrein te herwinnen, nadat in 1913 alle broedsels mislukt waren. In 1916 hebben zij bescherming gezocht bij de lepelaars, maar dat heeft niet mogen baten, evenmin als hun poging in 1917 aan den rand van het kooirecht tegen de hoofdvaart aan. Wanneer ze het wat stiller aanlegden zou het misschien wel lukken, maar met hun geschreeuw en dartele buitelingen verraden ze altijd onmiddellijk hun broedplaats.

Van de veertien eendensoorten, die de lijst vermeldt, is tot nu toe alleen de wilde eend broedend in het meer aangetroffen. Wij hopen er echter nog de nesten te vinden van de Slobeend, de Tafeleend, de Kuifeend, de Krooneend en de Krak. Dat kan echter nog een heelen tijd duren, want er wordt niet al te hard gezocht, omdat we de kraaien niet al te wijs willen maken. Die vinden het altijd heel prettig, als de menschen in hun jachtveld als drijvers optreden. Met dat al is onze vogellijst de eerste officieele grondslag voor de studie der vogels van het Naardermeer.

Het boekje levert nog een andere belangrijke bijdrage voor de kennis van het meer. In een gezellig geschreven opstel vertelt Dr. W. G. N. van der Sleen van de negen-en-dertig soorten van slakken en schelpdieren, die hij er vond en zijn opstel krijgt vooral waarde door de duidelijke teekeningen van al die soorten. Daardoor is het opstel meteen een heel aardig aanloopje voor jongelui, die beginnen willen met de zeer interessante studie van de weekdieren uit zoet en brak water.

De heer J. Drijver vertelt van Griend, het nieuwste klontje uit de pap of de nieuwste parel aan de kroon der Vereeniging, juist zooals ge het noemen wilt. Wij hebben het in ons Tijdschrift al dikwijls gehad over dat geheimzinnige eiland, maar er is nog heel wat meer van te vertellen en dat zal te gelegener tijd dan ook wel gebeuren. De heer Drijver heeft het bijna uitsluitend over de vogels en vooral over de Groote Stern, die er nu bij duizenden broedt. Zeer interessant is het van hem te vernemen, dat die Groote Stern er zestig jaar geleden ook in zoo groot aantal gebroed heeft, dat de eieren er bij manden vol konden worden weggehaald. Wie weet, hoeveel malen na dien tijd de vogel het eiland in arren moede heeft verlaten, om het later weer opnieuw in bezit te nemen. En als ze nu onder de bescherming der Vereeniging voortaan rustig blijven, dan hebben we dat, zooals de heer Drijver opmerkt, in de eerste plaats te danken aan den heer De Haan, rijksveldwachter te West Terschelling, die het allereerste voor de bewaking heeft gezorgd. Behalve de Groote Stern nestelen op Griend nog: het gewone vischdiefje, de Noorsche Stern, het Dwergsterntje, de Strandplevier, de bontbekplevier, de scholekster, de tureluur, de leeuwerik en de graspieper. Als nu de wachters een bestendige woning krijgen, dan zullen de spreuw en de huismusch ook wel gauw van de partij zijn.

Een vierde bijdrage is een zeer belangrijk opstel van prof. Eug. Dubois, getiteld: Hoe ontstonden de vennen van Oisterwijk. Ook uit dit opstel blijkt alweer, welk een goede greep de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten heeft gedaan, toen zij eenige van de vennen kocht en wij mogen hier wel den wensch uitspreken, dat het haar nog eens moge gelukken, de hand te leggen op nog meer vennen en rivierloopen in de buurt, om de verzameling te completeeren. Het blijkt namelijk al meer en meer, dat de vennen lang niet gelijksoortig zijn en dat haar ontstaan op zeer verschillende wijzen verklaard kan worden. Wie het opstel van Prof. Dubois bestudeert en daarnaast ook behoorlijke aandacht schenkt aan de studies van Dr. J. Lorié over hetzelfde onderwerp komt tot de slotsom, dat thans worden onderscheiden: rivierarm-vennen, uitgekolkte vennen, uitwaai-vennen en ijstijd-vennen. Prof. Dubois nu meent in tegenstelling met Dr. Lorié, dat vele vennen, en met name de meeste Oisterwijksche vennen, haar ontstaan te danken hebben aan het wegsmelten van reusachtige ijsmassa's hierheen gebracht door de Maas gedurende den laatsten en voorlaatsten ijstijd. Hij betoogt, dat het rivierijs toen groote massa's grint en zand meebracht en dat zoowel de zand- en grintheuvels als de vennen zelve daaraan hun ontstaan te danken hebben. In het mondingsgebied van de groote Siberische rivieren, in Canada en Aljaska gebeurt hetzelfde nog dag aan dag. Deze laatste opmerking is inderdaad zeer „illuminating“, zooals de Engelschman zegt.

Zeer interessant is het, om het opstel van prof. Dubois te vergelijken met een van Dr. Lorié, dat onder den titel „De Vennen in het algemeen“ verschenen is in het Tijdschrift der Nederlandsche Dierkundige Vereeniging en het beste is wel om, gewapend met beide geschriften, in de komende lente ons klassiek natuurmonument te doorkruisen, om daar de vennen en kuilen en heuvelruggen te onderzoeken. Zoowel Dr. Lorié als professor Dubois hebben daar al menigen voetstap gezet en naar ik vertrouw, tot hun groot genoegen. Hoor maar, wat de professor zegt: „De wetenschap heeft onze schoonheidswereld niet verarmd doch verrijkt; onderzoek en ontleding der natuur hebben aan de dichtelijke verbeelding ruimer veld geschonken; de ontdekte werkelijkheid is gebleken wonderlijker te zijn dan de scheppingen van Oostersche dichtkunst en mythologie. Het „natuurgenot“ is grooter geworden, niet geringer. Kennen wij van boomen en kruiden en vogels ook maar iets meer dan de namen, zoo ontmoeten wij in hen oude vrienden, geen vreemden; beter begrip zal ons dan vooral ook nader brengen tot hetgeen ons vreemder was dan planten en dieren. De innigheid van ons verkeer met de natuur neemt betrekkelijk het meeste toe, waar van hare levenlooze elementen, van den grond onder onze voeten, de heuvels en de wateren, wezen en wording niet geheel onbegrepen blijven. Misschien meer dan eenige andere wetenschap kan aldus de geologie nieuwe werelden van natuurschoon ontsluiten en het natuurgenot verhoogen.“

Die kwestie van de vennen is lang nog niet uitgevochten. Wie er goed over wil meepraten, moet eigenlijk eerst eens naar de monden van Jenissei of

Lena, om te zien hoe het er daar uitziet, als het ijs op de rivieren is gebroken. Een uitstapje naar de Morteratsch of naar de Unter-Grindelwald kan ook geen kwaad. Maar in afwachting van die onbereikbare excursie's kan men ook de heele Maasbocht afwandelen van Roermond naar Tilburg, van Stramprooy naar Mook en daar uitzien naar beek-afsnoeringen, landduinen en raadselachtige vennetjes. Zeer jammer is het, dat het gebied lang niet accuraat genoeg in kaart is gebracht, de topografische kaart geeft niet genoeg hoogtecijfers. De Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten zou daarom een goed werk doen, als zij haar eigen gebied eens nauwkeurig liet opnemen en dan zou zij met een heel ander kaartje voor den dag komen als het overdrukje van de Waterstaatskaart, dat thans het opstel van Prof. Dubois illustreert. Het zou noodig zijn, de voornaamste vennen te peilen en een kleine boring hier of daar zou ook zijn nut kunnen hebben. Een dergelijke opname zou de waarde van het Natuurmonument zeer stellig verhoogen en de belangstelling in het werk der Vereeniging doen toenemen.

Intusschen heeft zij alvast een goed werk gedaan met de uitgave van deze verslagen en bijdragen. Het boekje is voor belangstellende niet-leden der Vereeniging gratis verkrijgbaar aan het kantoor Rokin 69 te Amsterdam. Natuurlijk wordt de verwachting gekoesterd, dat de belangstellende in een lid verandert.

JAC. P. THIJSSÉ.

ENKELE AANGEVOERDE COMPOSITIETEN.

I.

EDERT enkele jaren komt in onze flora's het composietengeslacht *Schkuhria* Rth. voor. In 1913 vond ik op een van de Wormerveersche aanvoerderreinen een vijftal mij toen onbekende, zeer klein bloemige, gele hoofdesdragers, die later bleken tot twee verschillende soorten van genoemd geslacht te behooren. Volgende jaren heb ik deze planten, die gelukkig rijp zaad hadden, verder gecultiveerd en nader bekeken. Intusschen werd dit geslacht, voor zoover ik weet, toen niet meer wild bij ons aangetroffen. Van den zomer echter vernam ik ten eerste, dat reeds vroeger bij Deventer of Zutphen *Schkuhria*'s gevonden waren en zelf vond ik dit jaar op verschillende andere Wormerveersche terreinen en ook te Rotterdam weer plantjes van dit geslacht, zoodat zij blijkbaar vaker verwacht kunnen worden en daarom wil ik er nu hier een en ander van vertellen.

Zooals ik al zei, wisten wij de gevonden planten niet thuis te brengen en daarom werd één er van opgestuurd aan Dr. Thellung te Zürich, die een uitvoerige studie van adventieven gemaakt heeft, en ons al vaak geholpen had